

Op uw gezondheid! Gasthuismuseum (Geel)

De humorentheorie beïnvloedde tot in de 19de eeuw het medische denken. Volgens deze theorie bezit de mens vier humoren of levenssappen, die elk bij een orgaan horen. De vier humoren zijn bloed, gele gal, zwarte gal en slijm, corresponderend met de organen hart, lever, milt en hersenen. De fysieke en mentale toestand van de mens (het temperament) en ziekteverschijnselen werden verklaard uit het bestaande gehalte aan de verschillende sappen. Een teveel aan bloed zou een sanguinisch of optimistisch, gepassioneerd temperament tot gevolg hebben; een teveel aan gele gal een choleric of prikkelbaar, opvliegend temperament; een teveel aan zwarte gal een melancholisch eerder depressief temperament; een teveel aan slijm een flegmatisch of kalm temperament. Wanneer de humoren in evenwicht zijn is de mens gezond. Ziekte werd volgens deze theorie veroorzaakt door teveel of te weinig van één van de levenssappen. Eén van de grondleggers van deze theorie was Hippocrates (ca. 460-370 v. Chr.). Deze Griekse arts haalde de geneeskunde uit de taboesfeer van tovenarij en godsdienst. Hij lag aan de basis van de plechtige artseneed die vandaag nog door afgestudeerde artsen wordt afgelegd. De Grieks-Romeinse arts Galenus (131-201) nam het gedachtegoed van Hippocrates over zodat de leer de medische wetenschap bijna 1.500 jaar lang domineert. De natuurgeneeskunde maakt er nog steeds gebruik van, wel in aangepaste vorm.

Om het verstoorde evenwicht tussen de humoren te herstellen, paste men naast purgeren en klisteren het aderlaten toe, een techniek die voor iedereen als efficiënt werd beschouwd, behalve voor jonge kinderen, zwangere vrouwen en bejaarden. Het aderlaten werd meer dan tweeduizend jaar door alle westerse dokters gebruikt om een enorme waaier aan ziekten te bestrijden.

Lange tijd waren de hemellichamen van groot belang bij deze techniek. De verzorging van een zieke moest bij een gunstige stand van de sterren plaats vinden. Elk sterrenbeeld kwam overeen met een bepaalde plaats op het lichaam, waar men de ader moest openen. Dit kon op verschillende wijzen gebeuren.

Met behulp van een fijn mesje of vlijmpje werd in een ader een kleine snede gemaakt om een bepaalde hoeveelheid bloed te laten aflopen. Ook werden bloedige koppen gezet. Het kogglas werd boven een kaarsvlam verwarmd en vervolgens snel op de huid gedrukt. Zo kreeg men een plaatselijke bloedaandring. Daarna werd een kleine snede gemaakt. De opnieuw verwarmde kogglazen werden weer geplaatst en zogen het bloed op dat plaatselijk werd onttrokken.

Later ontwikkelde men de scarificator. Men kon dit koperen apparaatje met een veer opspannen zodat er uit de bodem een aantal mesjes tevoorschijn kwamen. Een haal over de huid veroorzaakte een bloeding bij wijze van aderlating. Ook hier werden bloedige koppen gebruikt. Een andere methode van aderlaten is de methode van bloedzuigers. De bloedzuigers, in zgn. echelpoelen met zoetwater gekweekt, zogen het bloed op. Ze beschikken over een stof, hirudine genaamd, die de bloedstolling tegen gaat.

Aderlaten behoorde tot de bevoegdheid van de chirurgijn of de barbier. Beiden genoten hun opleiding binnen het ambacht. Naast aderlaten trokken ze ook tanden, behandelden botbreuken en zweren. De korte, rood-witte paal aan de gevel van de barbier symboliseert een bloedende arm met verband erom.

Men kan zich de vraag stellen of meerdere patiënten niet overleden aan het teveel bloed afnemen dan wel door het gebrek aan ontsmetting van het gebruikte instrument.

Vandaag heeft de aderlating een figuurlijke betekenis: we spreken dan over een financieel verlies. Het adjectief 'vlijmscherp' komt dan weer van het zeer scherpe vlijmpje, gebruikt bij het aderlaten.

Tekst & foto's: Gasthuismuseum

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Vlijmpje:
materiaal: metaal, hoorn
afmetingen: open: L. = 7,3 cm. gesloten: L. = 5,2 cm.
B. = 0,8 cm. B. = 0,8 cm.

Carificator of kopsnepper:
materiaal: metaal en koper
afmetingen: H. = 6,5 cm. B. = 5 cm. D. = 4 cm.

Inventaris:

Gasthuismuseum St.-Dimpna (Publieksprijs Museum Vlaanderen 2009)
Gasthuisstraat 1, B-2440 Geel
Contact: +32 14 59 14 43 of gasthuismuseum.geel@skynet.be

Bibliografie:

Leerboek der ziekenverpleging opgesteld volgens het Staatsprogramma.
Antwerpen: Kiliaan; Boekhandel Ons Volk, 1914
Corrie DAM – *Geschiedenis van de ziekenverpleging.* – Utrecht: De Tijdstroom, 1996
Dieter JETTER – *Geschiedenis van de geneeskunde.* – Utrecht: Het Spectrum, 1994.

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand) Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout
Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

Met steun van de Vlaamse overheid

